

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСАД СЕРТИФІКАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Розвиток міжнародної торгівлі змушує експортерів вивчати вимоги міжнародних стандартів щодо сертифікації продукції і послуг. Збільшення обсягів експорту (ефект масштабу) стимулює розвиток системи стандартизації, що, як правило, поширюється на тих національних виробників, які враховують якість вхідних ресурсів (наприклад вимоги стандартів ДСТУ ISO 14 000, 9000 та інші).

Обґрунтовано, що стандартизація є сучасним інструментом розвитку економік та встановлює порядок і довіру до продукції та послуг, сприяє конкурентоздатності організацій, одночасно робить внесок у підвищення якості життязабезпечення та стабільність розвитку.

Аргументовано, що стандарти мають такі властивості: відкритість для всіх учасників; використання для розробки нових продукції і послуг; консенсус між учасниками; європейський і міжнародний фактор вимірів; добровільність через комерційну значимість для бізнесу та передусім транснаціонального капіталу; механізм використання регламентів.

Доведено, що все більше фірм беруть на себе зобов'язання застосувати системи управління, які є визнаними у світі для торгівлі продукцією або послугами. Такими стандартами на системи управління є ISO серії 9000. Встановлено, що найбільшу кількість сертифікатів стандарту ДСТУ ISO 9001:2008 та 2015 років займає виробництво металів та металевих виробів, оптова й роздрібна торгівля.

Міжнародні стандарти на системи управління забезпечують формування засад значимості та доданої вартості у глобалізованій світовій, європейській та економіках розвинутих економічно країн. Велика кількість національних органів, що беруть участь в роботі ISO (в тому числі Україна), дає можливість організовувати відкритий і прозорий процес стандартизації та сертифікації щодо систем управління.

Ключові слова: стандартизація; системи управління; національна економіка; ефективність; конкурентоспроможність; управління.

Вступ. У контексті глобалізації міжнародних відносин, зміни світових полюсів конкурентних економік, ролі стандартизації як інструменту конкурентних відносин, євроінтеграції та інших чинників для України важливі інноваційні рішення щодо впровадження систем управління різних видів. Адаптація законодавчо-нормативної бази в усіх галузях економіки до світових та вимог ЄС є важливою для України із позицій зовнішньоекономічних операцій, наприклад, за статистикою ЄС, це у різні роки біля 65% від зовнішньої торгівлі. Таким чином, втрата такого ринку, або навіть значне погіршення умов торгівлі є одним з найважливіших завдань з погляду перспектив розвитку та економічної стабільності держави. Тому ЄС є стратегічним партнером для України, частка якого в загальній структурі зовнішньоторговельного обороту зростала до війни та у 2013 році склала 31,2%. Зовнішньоторговельний обіг між Україною та країнами ЄС в 2013 році становив 8,1 млрд дол. США. Позитивне сальдо склало 1,4 млрд дол. США. Як засвідчують підсумки 2024 р., в Україні спостерігається нарощування на 13% (до 112,3 млрд дол. США) вартісних обсягів зовнішньої торгівлі товарами. Зростання експорту поступово забезпечується також продукцією та послугами, для яких важливою складовою й передумовою є наявність у бізнесових організаціях систем управління: ДСТУ ISO 9000 «Управління якістю», ДСТУ ISO 14000 «Управління навколишнім середовищем», ISO 50000 «Енергетичний менеджмент» та інших систем. Отже, продовжується стабілізація зовнішньої торгівлі товарами, показники якої, однак, поки що не досягли рівня 2021 р., тобто рівня до початку повномасштабного вторгнення [1].

Стандартизація є важливим елементом державного механізму управління технічним рівнем і якістю продукції та є інструментом сертифікації систем управління. У стандартах та нормативних документах об'єднуються фундаментальні і прикладні науки, що сприяє впровадженню інновацій на практиці в усіх сферах економіки держави, причому з удосконаленням виробництв ростуть масштаби робіт із стандартизації й сертифікації. Зважаючи на важливість стандартизації, метрології, сертифікації, акредитації органів з оцінки відповідності розвиток науки, техніки, функціонування економіки всіх сфер життєдіяльності людини й суспільства приймаються відповідні закони та інші нормативні документи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність розробки, стандартизації та сертифікації різних систем управління

розкрита у наукових працях: О. Баєва, М. Портера, О. Томіліна, А. Фейгенбаум, О. Данченко, В. Демінга, Г. Капінос, Д. Лойко та інших вчених [2–9]. Наявність значної кількості систем управління це позитивна тенденція виконання вимог щодо вступу України до Світової організації торгівлі, що висвітлюється на офіційних сторінках уряду України [10].

Формування засад якості продукції і послуг як економічного фактора при впровадженні систем управління якістю, систем екологічного управління, брендовій кооперації і «життєвому» циклі продукції висвітлюється у працях: А. Зубкової, П. Скрипчука, С. Кваші, В. Власова та інших вчених [11–13].

Питанню якості і сертифікації систем управління присвячено багато уваги у вітчизняних та закордонних виданнях. Так, питання якості в організації розглядається у роботах Abbasi G. Y., Abd-Elwahedl M. S., Alshahrani M. A., Рамсперсада Х. К., Beck N., Walgenbac P., Adam Pawliczek, Pacheco L., Lobo C., Maldonado I. Do., Zimon D., Madzik P., Sroufe R. та інших вчених [14–21].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відомо, що ДСТУ ISO 9001:2015 ґрунтується на принципах загального управління якістю, а його загальна методологія подібна та розкривається у галузевих стандартах, наприклад: ДСТУ ISO 14000 «Управління навколишнім середовищем», ISO 50 000 «Енергетичний менеджмент», ISO 22000: 2005 Система управління безпекою харчової продукції та інших стандартах на системи управління. Методологія таких міжнародних стандартів передбачає превентивність розвитку нормативного забезпечення та має обслуговувати економіки країн і їх екологічну модернізацію. Такі тривалі міжнародні засади стандартизації, метрології й сертифікації трансформують економічні процеси та зумовлюють переорієнтацію пріоритетів державної соціально-економічної політики в частині стимулювання розвитку інновацій, якості, соціальної й екологічної відповідальності тощо. Зазначені проблемні питання потребують обґрунтування зі сторони процесів євроінтеграції в Україні, візії розвитку економік країн ЄС щодо «Індустрія 4.0 і 5.0», циркулярної економіки, змін клімату та продовольчої безпеки у глобальному вимірі.

Проте в Україні відсутні обґрунтування щодо економічної ефективності, сутності і масштабів розробки й сертифікації різних систем управління для експортно-імпортних операцій та національної економіки загалом. Особливого значення потребує систематизація

кількості систем управління та валового національного продукту для з'ясування їх системного зв'язку та кореляції.

Постановка завдання. Доцільною для врахування значення кількості сертифікованих систем управління в національній економіці є методологія превентивного розвитку нормативного забезпечення та його гармонізація для розвитку економіки України, екологічної модернізації, інноваційних шляхів індустріального розвитку, діджиталізації управління й комунікацій тощо. Превентивність в наш час, наприклад, реалізується у розробці практичних питань співпраці і використанні європейських і світових підходів до стандартизації, забезпечення якості продукції і послуг.

Засади стандартизації на міжнародному рівні набули значного посилення ще із 80-х років минулого сторіччя. Так, наприклад, Рада Європейською Союзу у 1993 році прийняла рішення про взаємозалежність проблем конкурентоздатності продукції та її якості, стану навколишнього природного середовища й адаптації екологічних директив ЄС, діджиталізації та інновацій для розвитку європейських економік, наприклад [22].

Завданням статті є обґрунтувати: значення, інноваційні засади діяльності щодо глобальної торгівлі й конкурентоспроможності національних економік у світі; збільшення експортного потенціалу технологій завдяки міжнародним стандартам і діяльності ISO; економічне значення сертифікованих систем управління для країн.

Методи досліджень: теоретико методологічні (узагальнення досвіду розвитку стандартизації, метрології й сертифікації щодо ефективності впровадження систем управління); абстрактно-логічний; системний аналіз світових та національних тенденцій щодо глобалізації економік й експортно-імпортних операцій.

Виклад основного матеріалу. У 2024 р. в Україні зовнішньоторговельний оборот товарів [1] продемонстрував зростання на 13% і становив 112,3 млрд дол. США. Це змінило тенденцію попередніх двох років, коли спостерігалось зменшення зовнішньоторговельного обороту (на 4% – у 2023 р. та на 27% – у 2022 р.). У товарній структурі експорту продовольчі товари та сільськогосподарська продукція, як і раніше, відіграють провідну роль, хоч їхня частка в грошовому вимірі дещо зменшилася (із 60,8% – за підсумками 2023 р. до 59,2% – за підсумками 2024 р.). Але відносно I півріччя 2024 р. частка цих товарів у структурі експорту скоротилась, що свідчить про поступову диверсифікацію товарного експорту

України [23]. У географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами продовжує лідирувати ЄС із такими частками в загальних обсягах: експорт України – 59,5%, імпорт – 50,4%, товарообіг – 53,8%.

Розвиток міжнародної торгівлі змушує експортерів вивчати вимоги міжнародних стандартів щодо сертифікації та випускати продукцію, що їм відповідає. Збільшення обсягів експорту (ефект масштабу) стимулює розвиток системи стандартизації, що, як правило, поширюється на тих національних виробників, які враховують якість вхідних ресурсів (наприклад, вимоги стандартів ДСТУ ISO 14 000, 9000, HACCP).

Сьогодні завдання стандартизації полягає в наробітку нормативних документів на основі діалогу, консенсусу, екологізації управлінських рішень, оцінки і прогресу, що відповідають вимогам ринків і соціально-економічних факторів. Стандартизація – це колективний, сучасний інструмент розвитку економік та менеджменту, що встановлює порядок і довіру до продукції та послуг, сприяє конкурентоздатності організацій, одночасно робить внесок у підвищення якості життя забезпечення та стабільність розвитку.

Світові стандарти, зокрема європейські, мають такі властивості: відкритість для всіх учасників; використання для розробки нових продукції і послуг; консенсус між учасниками; відкритість на кожній стадії процесів; європейський і міжнародний фактор вимірів; постійні роботи з узгодження між секторами; добровільність через комерційну значимість для бізнесу та передусім транснаціонального капіталу; механізм використання регламентів.

Ринкова складова частина європейської інтеграції України ставить чимало завдань перед державою та бізнесом, найважливішим серед яких є підвищення конкурентоспроможності українських виробників товарів та послуг, їх вихід на європейський і світовий ринки. Вирішення цієї проблеми передбачає комплекс заходів правового, інституційно-організаційного, техніко-інноваційного, характеру. Серед них і адаптація національної системи стандартизації, метрології, сертифікації та акредитації (стандартів, процедур та органів з оцінки відповідності тощо) до системи технічного регулювання ЄС. Технічні норми та стандарти ЄС встановлюють основоположні вимоги та критерії оцінки товарів, послуг та процесів. Таким чином, за допомогою стандартів забезпечується відповідність продукції та послуг їх призначенню, а також вимоги щодо раціонального природокористування та охорони довкілля, якості продукції і послуг у ЄС. Звідси державний інтерес у

364

гармонізації законодавчо-нормативної бази та розробці й сертифікації систем управління як превентивних інструментів управління є, наприклад, запровадження екологічно безпечного агропромислового виробництва й експорту продукції агробізнесу. Отже, конкурентоспроможність держави, підприємств пов'язана із наявністю сертифікованих систем ДСТУ ISO 9001:2001 «Управління якістю», ДСТУ ISO 14000 «Управління навколишнім середовищем», ISO 22000 «Система управління безпекою харчової продукції», ISO 50000 «Енергетичний менеджмент», ISO 27000 «Система менеджменту інформаційної безпеки» та ін. Сертифіковані системи управління це передусім відповідність життєвого циклу виробництва продукції чи надання послуг до кращих світових зразків чи добрих практик. Найчастіше вони вже унормовані у стандартах. Це є позитивним фактором міжнародної стандартизації для національних економік, наприклад для України.

Для дослідження взаємозв'язку між конкурентоспроможністю підприємств, організацій через кількість систем управління доцільним є використання підходів системного аналізу. Кількість сертифікованих систем управління впливає на експортні показники країни. Зазначені показники доцільно аналізувати в динаміці, зокрема за змінами кількості сертифікованих систем, які найбільше стосуються стану об'єктів навколишнього природного середовища, якості та безпеки продукції й послуг і залежать від тенденцій глобалізованого світу. До таких систем належать: ДСТУ ISO 9000 «Управління якістю», ДСТУ ISO 14000 «Системи екологічного управління», ISO 22000, «Системи менеджменту безпеки продовольства і харчової продукції», ISO 50001 «Енергетичний менеджмент» та інші.

Аналіз досліджень вітчизняних та закордонних вчених щодо ефективності впровадження систем управління показав, що доцільно розглянути статистичні дані для країн куди здійснюється експорт та з яких здійснюється імпорт у динаміці. Показником, який свідчить про впровадження на підприємствах систем управління за стандартами ISO є сертифікат. Тому кількість сертифікатів ISO певною мірою, характеризує рівень експорту продукції і послуг на підприємствах різних держав.

З огляду на те, що неможливо дослідити дані щодо обсягів експорту та наявності сертифікатів ISO на рівні окремих підприємств, визначення взаємозв'язку між конкурентоспроможністю держави та

кількістю сертифікованих систем управління доцільно здійснювати на основі узагальнених статистичних даних у розрізі країни та галузей. Відтак, для оцінювання конкурентоспроможності держави доцільно аналізувати наявність сертифікованих систем управління (кількість сертифікатів за різними стандартами) у часовій динаміці та (або) інші показники, розраховані на один сертифікат [24; 25].

Застосування таких підходів дозволяє впроваджувати інноваційні технології відповідно до гармонізованих стандартів, а також оцінювати світові показники сертифікації систем управління на відповідність вимогам європейських директив і стандартів ISO. Огляд запроваджених систем управління (ISO 9000) засвідчує інтенсивне зростання кількості таких сертифікатів у всьому світі: якщо на кінець 1993 року їх налічувалося приблизно 46 571, то у 2022 році – вже 1 265 216 (табл. 1) [25]. Зростання зареєстрованої кількості виданих сертифікатів доводить ринкову актуальність різних систем управління ISO для всіх країн світу в умовах глобальної економіки. Результати досліджень показують постійне зростання за всіма напрямками сертифікації систем управління. Особливо слід відзначити значне зростання у галузі безпеки харчової продукції (на відповідність вимогам стандарту ISO 22000) і в секторі енергетики (на відповідність вимогам стандарту ISO 50001). Вже на другий рік після публікації стандарту ISO 50001 з питань управління енергетикою спостерігається істотне зростання до 332% (табл. 1) [25].

Таблиця 1

Зростання стандартів ISO у світі на системи управління

Стандарти	Кількість сертифікатів у 2022 році	Кількість сертифікатів у 2012 році	Зростання, штук 2012 з 2022 роком	Зростання, % у 2012 з 2022 роком
ISO 9001	1265216	1017279	247937	24.37
ISO 14001	528903	260852	268051	102.76
ISO 27001	71549	19620	51929	264.67
ISO 50001	27631	2236	25395	1135.73
ISO 22000	45459	23278	22181	95.29
Сума	1938758	1323265	615493	46.51

Складено автором за [25]

Наукові видання підкреслюють глобальний ринковий попит на стандарти ISO на системи управління та відповідно гармонізовані у національних економіках. Вони забезпечують впевненість споживачів у якості продукції або послуг, які пропонує країна та

організації. Вимоги до якості протягом останніх 40 років поширилися на системи масового виробництва з метою покращення якості товарів та послуг на всіх стадіях, починаючи з проектування, потім через виробництво до розповсюдження. Все більше фірм беруть на себе зобов'язання застосувати системи управління, які є визнаними у світі для торгівлі продукцією або послугами. Такими стандартами на системи управління є ISO серії 9000 та інші. Стандарт ISO 9001:2008 та 2015 років, що встановлює вимоги до систем управління якістю, залишається загальновизнаним глобальним стандартом, що забезпечує впевненість у здатності задовольняти вимоги до якості та підвищувати задоволеність споживачів у відносинах з постачальником (експортером), (табл. 2).

На кінець грудня 2012 року було видано, щонайменше, 836867 сертифікатів відповідності вимогам стандарту ISO 9001.

Таблиця 2

Топ-20 країн за кількістю сертифікатів ISO 9000 – Системи управління якістю

Місце у рейтингу	Країни	2012 рік	Країни	2022 рік
	Загальна кількість топ-20	836867	Загальна кількість топ -20	1068448
1	Китай	254162	Китай	551855
2	Італія	136547	Італія	94216
3	Іспанія	59418	Індія	61653
4	Німеччина	51701	Німеччина	47576
5	Японія	50339	Велика Британія	43765
6	Велика Британія	42304	Японія	38916
7	Франція	29198	Іспанія	32059
8	Індія	28600	США	29579
9	Південна Корея	27571	Південна Корея	27155
10	США	26177	Франція	21880
11	Бразилія	25791	Бразилія	18705
12	Румунія	18014	Малайзія	12909
13	Немає даних		Австралія	12603
14	Малайзія	11746	Таїланд	12129
15	Швейцарія	11542	Чехія	11822
16	Нідерланди	11417	Тайвань	11760

продовження табл. 2

17	Чехія	10679	Румунія	10621
18	Польща	10105	Колумбія	9995
19	Колумбія	9883	Нідерланди	9756
20	Австралія	9185	Польща	9494
	58 місце Україна	1091	58 місце Україна	1507

Складено автором за [25]

На кінець грудня 2022 року було видано 1068448 сертифікатів відповідності вимогам стандарту ISO 9001 більше ніж у 178 країнах. За 2022 рік відбувся приріст на 231580 (+78,3%) у порівнянні з 2012 роком. Китай зберігає перше місце за загальною кількістю сертифікатів відповідності вимогам стандарту ISO 9001, на 2 місці знаходиться Італія. Україна знаходиться на 58 місці.

Що ж стосується секторів економіки, де найбільша кількість сертифікатів стандарту ДСТУ ISO 9001:2008&2015 (табл. 3), то лідируючу позицію займають основні метали та металеві вироби та оптова й роздрібна торгівля. Традиційно систему управління ДСТУ ISO 9001 представляють галузі промисловості: електричне та оптичне обладнання, будівництво, машини та обладнання.

Таблиця 3

Розподіл сертифікатів ДСТУ ISO 9001:2008 (та версії 2015 року) за галузями економіки відповідно у 2018 та у 2022 роках

Місце у рейтингу	Сектор	Кількість 2018 р	Кількість 2022 р
1	Основні метали та металеві вироби	100434	121728
2	Оптова й роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів, мотоциклів, особистих і побутових товарів	78769	107975
3	Електричне та оптичне обладнання	76861	99558
4	Будівництво	75080	90735
5	Машини та обладнання	59422	69326
6	Інші послуги	47023	60269
7	Вироби з гуми та пластмас	42044	52007
8	Інженерні послуги	41922	55289
9	Інформаційні технології	35734	49559
10	Хімікати, хімічна продукція та волокна	28426	30393
11	Транспорт, зберігання та зв'язок	24505	26603

продовження табл. 3

12	Харчові продукти, напої та тютюн	23182	22375
13	Охорона здоров'я та соціальна робота	15556	12511
14	Освіта	13459	11718
15	Всі інші	210285	360785

Складено автором за [25]

Таким чином, найбільшу частку у структурі розподілу сертифікатів ISO 9001:2008 (та версії 2015 року) за галузями економіки у 2018 році займає виробництво з металу – більше 11%; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автомобілів, мотоциклів та особистих та побутових товарів біля 9%; електричне та оптичне обладнання біля 8% та будівництво – 8,6%.

Науковий аналіз теоретико-методологічних засад щодо екологізації національної економіки засвідчив, що найбільш чіткий зв'язок між зазначеними вище факторами простежується у виробництві конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції яка передбачає врахування унормованих світових вимог і тенденцій (найперше переробки сільськогосподарської сировини та виготовлення продуктів харчування) світу та ЄС, що запровадили системи управління ДСТУ ISO 9000 «Управління якістю», ДСТУ ISO 14000 «Системи екологічного управління» та ISO 22000, «Системи менеджменту безпеки продовольства і харчової продукції», ISO 50001 «Енергетичний менеджмент» та інші системи. Зазначена статистика ISO стверджує тенденції щодо запитів на сталі аграрні виробництва та переробку за концепцією «життєвого» циклу, положеннями «Індустрія 5.0», циркулярної економіки й як результат:

- стандартизації: показників екологізації природокористування й зокрема – землекористування; методик вимірювань якості ґрунтів, насіннєвого матеріалу добрив; технологій вирощування; добрих правил і практик до вирощування сировини й продукції, кооперації, органічного виробництва тощо;

- сертифікації: сільськогосподарських земель, технологій вирощування та переробки продукції;

- запровадження соціальної реклами щодо екологічного маркування, яке: виступає логічним завершенням процедури сертифікації продукції так, як ідентифікована в такий спосіб продукція або послуга легітимно працюють на користь держави;

- покращення іміджу держави як постачальника якісної продукції (підприємства які мають сертифіковану продукцію, в тому числі, і на міжнародному рівні, якщо, наприклад, маркування виконано за стандартами ISO);

- сприяння розвитку міжнародної торгівлі (екологічне маркування є об'єктом розгляду під час імпорту чи експорту продукції) та спонукає до процедур добровільної стандартизації і сертифікації якості продукції, в тому числі екологічної, перед затвердженням екологічного маркування тощо.

Висновки. Отже, подвійний рівень консенсусу, який забезпечують засади стандартів ISO на системи управління – це основний елемент значимості та доданої вартості у глобалізованій світовій, європейській та економіках розвинутих економічно країн. Велика кількість національних органів, що беруть участь в роботі ISO (в тому числі Україна) дає можливість: організовувати відкритий і прозорий процес стандартизації та сертифікації; забезпечувати погодження і участь у нормативному забезпеченні держави, правил, вимог щодо метрології, стандартизації, сертифікації й акредитації; відповідно положень «Індустрія 5.0» натеper й екологічних.

В подальшому необхідно напрацювати інструменти й моделі залежності валового національного продукту та кількості сертифікованих систем управління з метою мотивації їх розробки задля конкурентоспроможності національних економік.

1. Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku>. (дата звернення: 20.08.2025). 2. Porter M. Competitive Advantage. New York : Free Press, 1986. 30 p. URL: <http://surl.li/exmfj>. (дата звернення: 20.08.2025). 3. Feigenbaum A. Total Quality Control. New York : McGraw-Hill, 1991. 342 p. 4. Deming W. Out of the Crisis. Cambridge : Massachusetts Institute of Technology Press, 1986. 5. ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). Системи управління якістю: основні положення та словник термінів. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf>. (дата звернення: 20.08.2025). 6. Капінос Г. І. Управління якістю продукції в системі операційного менеджменту підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки*. 2018. № 5 (1). С. 147–150. URL: <http://surl.li/fhbhd>. (дата звернення: 20.08.2025). 7. Данченко О. Б., Белова О. І., Сафар Х. М. Основні аспекти управління якістю діяльності підприємств торгівлі. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 2 (54). С. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-169-175>. 8. Томілін О. О. Впровадження системи управління якістю продукції на підприємствах. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/312.pdf>. (дата звернення: 02.09.2025). 9. Баєва О. Теоретичні основи формування системи управління якістю на підприємстві. *Економічний простір*. 2024. Вип. 190. С. 132–135.

10. Про хід виконання заходів щодо вступу України до СОТ. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://surl.li/bjhtsy> (дата звернення: 20.08.2025). **11.** Скрипчук П. М., Скрипчук М. П. Інноваційні засади використання CRM-систем: методологія на різних рівнях брендованих нішевих виробництв. *Вісник НУВГП. Сер. Економічні науки*. 2023. Вип. 1 (101). С. 190–203. **12.** Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан та тенденції / Кваша С. М., Власов В. І., Кривенко Н. В. та ін. ; за ред. С. М. Кваші. К. : ННЦІАЕ, 2013. 80 с. **13.** Скрипчук М. П. Екологічна стандартизація інструмент інноваційної економіки. *Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку : п'ята Міжнародна науково-практична конференція : зб. матеріалів (27–28 жовтня 2022, Херсон–Кропивницький, Україна)*. Одеса : «Олді+», 2022, С. 206–210. **14.** Abbasi G. Y., & Al-Nagrash Q. Implementation of ISO 9001:2015 Quality Management System in first-class construction contractors. Case of Jordan. *Proceedings of 2022 Advances in Science and Engineering Technology International Conferences* (2022, February 21–24). Dubai, United Arab Emirates. IEEE. Pp. 1–4. <https://doi.org/10.1109/ASET53988.2022.9734853>. **15.** Abd-Elwahedl M. S., & El-Baz M. A. Impact of implementation of total quality management: An assessment of the Saudi industry. *South African Journal of Industrial Engineering*. 2018. Vol. 29(1). P. 97–107. URL: <https://doi.org/10.7166/29-1-1902>. **16.** Alshahrani M. A., & Husain K. S. The effectiveness of the implementation of ISO 9001 on SMEs performance: The case of an emerging economy. *International Journal of Quality & Reliability Management*. 2024. Vol. 41(1). P. 84–106. URL: <https://doi.org/10.1108/IJQRM-08-2022-0233>. **17.** Beck N., Walgenbach P. ISO 9000 and Formalization - How Organizational Contingencies Affect Organizational Responses to Institutional Forces. *Schmalenbach Business Review*. 2003. Vol. 55. P. 294–332. **18.** Le D.-N.; Nguyen V.-H. Does Quality Certification or Product Diversification Improve the Performance of Small and Medium Enterprises? *Sustainability*. 2024. Vol. 16. **19.** Pacheco L.; Lobo C.; Maldonado I. Do ISO Certifications Enhance Internationalization? The Case of Portuguese Industrial SMEs. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. P. 1335. **20.** Zimon D.; Madzik P.; Sroufe R. The Influence of ISO 9001 & ISO 14001 on Sustainable Supply Chain Management in the Textile Industry. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. P. 4282. **21.** ISO 50001:2018. Energy Management Systems-Requirements with Guidance for Use-Amendment 1. International Organization for Standardization : Geneva, Switzerland, 2018. **22.** CEN and CENELEC are working hard to support companies across many sectors to report on their sustainability performance under the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). URL: <https://www.cencenelec.eu/sustainability-reporting/>. (дата звернення: 20.08.2025). **23.** Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku> (дата звернення: 20.08.2025). **24.** Export & Import Customs Data – Trade Intelligence Platform. URL: <https://surl.li/nycnfw>. (дата звернення: 20.08.2025). **25.** ISO – International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/home.html>. (дата звернення: 20.08.2025).

REFERENCES:

1. Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy: pidsumky 2024 roku. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku>. (data zvernennia: 20.08.2025).
2. Rorter M. Competitive Advantage. New York : Free Press, 1986. 30 p. URL: <http://surl.li/exmfj>. (data zvernennia: 20.08.2025).
3. Feigenbaum A. Total Quality Control. New York : McGraw-Hill, 1991. 342 p.
4. Deming W. Out of the Crisis. Cambridge : Massachusetts Institute of Technology Press, 1986.
5. DSTU ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). Systemy upravlinnia yakistiu: osnovni polozhennia ta slovnyk terminiv. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf>. (data zvernennia: 20.08.2025).
6. Kapinos H. I. Upravlinnia yakistiu produktsii v systemi operatsiinoho menedzhmentu pidpriemstva. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*. 2018. № 5 (1). S. 147–150. URL: <http://surl.li/fhbhd>. (data zvernennia: 20.08.2025).
7. Danchenko O. B., Bielova O. I., Safar Kh. M. Osnovni aspekty upravlinnia yakistiu diialnosti pidpriemstv torhivli. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. 2019. № 2 (54). S. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-169-175>.
8. Tomilin O. O. Vprovadzhennia systemy upravlinnia yakistiu produktsii na pidpriemstvakh. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/312.pdf>. (data zvernennia: 02.09.2025).
9. Baieva O. Teoretychni osnovy formuvannia systemy upravlinnia yakistiu na pidpriemstvi. *Ekonomichniy prostir*. 2024. Vyp. 190. S. 132–135.
10. Pro khid vykonannia zakhodiv shchodo vstupu Ukrainy do SOT. Ministerstvo ekonomiky, dovkillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy. URL: <https://surl.li/bjhtsy> (data zvernennia: 20.08.2025).
11. Ckrypchuk P. M., Ckrypchuk M. P. Innovatsiini zasady vykorystannia CRM-system: metodolohiia na riznykh rivniakh brendovanykh nishevykh vyrobnytstv. *Visnyk NUVHP. Ser. Ekonomichni nauky*. 2023. Vyp. 1 (101). S. 190–203.
12. Eksport ta import produktsii ahrarynoho sektoru Ukrainy: stan ta tendentsii / Kvasha S. M., Vlasov V. I., Kryvenko N. V. ta in. ; za red. S. M. Kvashi. K. : NNTsIAE, 2013. 80 s.
13. Skrypchuk M. P. Ekolohichna standartyzatsiia instrument innovatsiinoi ekonomiky. *Ekolohichni problemy navkolyshnoho seredovyscha ta ratsionalnoho pryrodokorystuvannia v konteksti staloho rozvytku* : piata Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia : zb. materialiv (27–28 zhovtnia 2022, Kherson–Kropyvnytskyi, Ukraina). Odesa : «Oldi+», 2022, S. 206–210.
14. Abbasi G. Y., & Al-Nagrash Q. Implementation of ISO 9001:2015 Quality Management System in first-class construction contractors. Case of Jordan. *Proceedings of 2022 Advances in Science and Engineering Technology International Conferences* (2022, February 21–24). Dubai, United Arab Emirates. IEEE. Pp. 1–4. <https://doi.org/10.1109/ASET53988.2022.9734853>.
15. Abd-Elwahedl M. S., & El-Baz M. A. Impact of implementation of total quality management: An assessment of the Saudi industry. *South African Journal of Industrial Engineering*. 2018. Vol. 29(1). P. 97–107. URL: <https://doi.org/10.7166/29-1-1902>.
16. Alshahrani M. A., & Husain K. S. The effectiveness of the implementation of ISO 9001 on SMEs performance: The case of an emerging economy. *International Journal of Quality & Reliability Management*. 2024. Vol. 41(1). P. 84–106. URL: <https://doi.org/10.1108/IJQRM-08-2022-0233>.
17. Beck N., Walgenbach P. ISO 9000 and Formalization - How Organizational Contingencies Affect Organizational Responses to Institutional Forces. *Schmalenbach Business Review*. 2003. Vol. 55. P. 294–332.

18. Le D.-N.; Nguyen V.-H. Does Quality Certification or Product Diversification Improve the Performance of Small and Medium Enterprises? *Sustainability*. 2024. Vol. 16.
19. Pacheco L.; Lobo C.; Maldonado I. Do ISO Certifications Enhance Internationalization? The Case of Portuguese Industrial SMEs. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. P. 1335.
20. Zimon D.; Madzik P.; Sroufe R. The Influence of ISO 9001 & ISO 14001 on Sustainable Supply Chain Management in the Textile Industry. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. P. 4282.
21. ISO 50001:2018. Energy Management Systems-Requirements with Guidance for Use-Amendment 1. International Organization for Standardization : Geneva, Switzerland, 2018.
22. CEN and CENELEC are working hard to support companies across many sectors to report on their sustainability performance under the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). URL: <https://www.cenelec.eu/sustainability-reporting/>. (data zvernennia: 20.08.2025).
23. Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy: pidsumky 2024 roku. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku> (data zvernennia: 20.08.2025).
24. Export & Import Customs Data – Trade Intelligence Platform. URL: <https://surl.li/nycnfw>. (data zvernennia: 20.08.2025).
25. ISO – International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/home.html>. (data zvernennia: 20.08.2025).

Skrypchuk M. P. ^[1; ORCID ID: 0000-0003-2886-5746],
Post-graduate Student

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ADVANTAGES OF IMPLEMENTING MANAGEMENT SYSTEM CERTIFICATION PRINCIPLES FOR NATIONAL ECONOMIES

The development of international trade forces exporters to study the requirements of international standards regarding the certification of products and services. The increase in export volumes (scale effect) stimulates the development of the standardization system, which, as a rule, extends to those national producers who take into account the quality of input resources (for example, the requirements of DSTU ISO 14000, 9000, HACCP standards and others).

It is substantiated that standardization is a modern tool for the development of economies and establishes order and trust in products and services, promotes the competitiveness of organizations, while at the same time contributing to the improvement of life support quality and development stability.

It is argued that standards have the following properties: openness to all participants; use for the development of new products and services;

consensus among participants; European and international measurement factor; voluntariness due to commercial significance for business and primarily for transnational capital; mechanism for using regulations. It is proven that more and more firms are taking on the obligation to apply management systems recognized worldwide for trading products or services. Those are ISO 9000 standards series. It is established that the largest number of certificates of the DSTU ISO 9001:2008&2015 standard are held by metal and metal product manufacturing, wholesale and retail trade. Traditionally, the DSTU ISO 9001 management system is represented by industries: electrical and optical equipment, construction, machinery and equipment.

International management system standards ensure the formation of principles of significance and added value in the globalized world, European, and economically developed countries' economies. A large number of national bodies participating in ISO's work (including Ukraine) makes it possible to organize an open and transparent process of standardization and certification of management systems.

Keywords: standardization; management systems; national economy; efficiency; competitiveness; management.

Отримано: 05 вересня 2025 року
Прорецензовано: 10 вересня 2025 року
Прийнято до друку: 26 вересня 2025 року